

Szerkesztőség
és
kiadóhivatal:
KASSA
Kossuth Lajos-utca 16.

Szerkesztőségi
telefon: 150. sz

NAPLÓ

FÜGGETLEN POLITIKAI NAPILAP.

ELŐFIZETÉS:

Helyben:
Egy évre . . . 14— korona
Fél évre . . . 7—
Negyedévre . . . 3-50

Vidéken:
Egy évre 20 korona
Fél évre 10
Negyedévre 5
Egyes szám ára 4 fill.

HIRDETESEK FELVETÉSEK: A kiadóhivatalban, Kossuth Lajos-utca 16. szám alatt. (Beküldés a Fazekas-utcaról.) Telefon 150. szám.

FELELŐS SZERKESZTŐ:
MURÁNYI JÓZSEF.

Kapható minden dohánytőzsdében.
Megjelenik délután 5 órakor.

Rákóczi a haza földjében. A kassai nagy temetés.

Városunk falai között pihen immár a nagy fejedelem és felséges kísértete. Eljutottak a nemzeti kegyelet által megszentelt drága hamvak végső nyughelyükre, hogy azt a sok hódolatot és rajongó tiszteletet, mellyel diadalutjukban elárasztotta őket a honfiai lelkesedés és szeretet, — mind-mind reánsugározzák.

Mert zarándokhelylyé avatták e várost az ő szent haló poraik és nagy tisztességet juttattak nekünk, kik őrizni fogjuk e nemzeti ereklyéket. Kassa most már Rákóczi városa marad örökre és büszkén vallhatja magát kuruc városnak, hiszen a szívébe zárta azokat a hősokeket, akiknek neve maga az eszme, akiknek élénken lobogó emléke maga a testet öltött ige.

Nem halottakat rejt magában a koporsó, — nem is koporsó, az mert e hamvak csudatékony erővel bírnak, — élnek, — hiszen jobban lelkesítik az eleveneket, mint a leggyújtóbb szózat, bátorítják a csüggedteket, jobban mint a legékesebben szóló viaszszózat, elnémitják a pártoskodókat inkább, mint a leghatalmasabb uralkodó.

A mai temetés nem a feledés kezdetét jelenti, a sirbolt becsapódó ajtaja nem zárja el őket a világtól, a mai pompás diadalmenet egy örökösöntartó szabadságkultusz intonálása volt, és úgy öleli át poraikat a hatalmas dóm, mint a dobogó emberi szívet a reáboruló védő bordázat.

Mi, akik az országos ünnep lezajlása után, mikor szerteszélednek a hódolók ezrei, — ittmaradunk továbbra is, — nem leszünk méltatlanok a nagy fejedelem dicső hagyományához.

Azt az erőt, mely a szent hamvakból reánk árad, becsületesen és hív lélekkel fogjuk érvényesíteni: pro patria et libertate.

Isten minket úgy segítse!

✱

A város diszben.

Kassa város ünneplő köntöst öltött magára, hogy méltóképen fogadja a bujdosók hamvait és az idegenek ezrekre menő tömegét. A házakat — amerre a diszmenet elhaladt — piros-kék kárpitokkal, zöld lombfűzrel, szőnyegekkal, cimerekkal díszítet-

ték fel. Igen sok ház homlokzatán a Rákóczi képe díszelgett, vagy a fejedelmet ábrázoló domborművek voltak kifüggesztve. Az utvonnal mentén kétoldalú hatalmas sötétbarna árbócok merednek az égnek, mindegyik tetején aranyozott gombbal, sudarán az ország, vagy Rákóczi, vagy valamely törvényhatóság címerpajzsával. Hatalmas zászlókat lenget rajtuk a szél, fent nemzetiszínű lobogót, vagy Rákóczi zászlót, lejjebb egy-egy törvényhatóság zászlaját. Egész árbóc-erdőnek látszik a Fő-utca vagy a Klobusitzky-utca, ha végig néz rajta az ember. A lengő szinompás lobogók gyönyörű látványt nyújtanak.

Idegen sokaság.

De szokatlanul szép az utcák élénksége is. Szombaton és vasárnap ezernyi ember nyüzsg, hullámzik fel és alá, ellepi a kocsiutat is s a robogó hintók és számos automobil, a hangos zsi bongás, túlköles egészen fővárosi színezetet adnak a képnek. De látszik, hogy ünnepre gyűlt össze ez a sokadalom. Egészen mástermészetű a tömegek mozgása, ha a rendes napi foglalkozás, ügyes-bajos hétköznapi dolgok irányítják az egyeseket.

Ma mindenki ünneplőben van. Diszmagyarba öltözött egyetemi ifjak, egyszerű magyarruhás diákok, pántlikás falusiak, kik a népbándériumokhoz tartoznak, karszallagos rendezők, bábászok, parasztemenyecskek, elegáns toalettekbe öltözött urinők nyugodt ünnepélyességgel sétálnak. A katonatisztek uniformisai belevegyülnek a tömegbe s csak az a gondolat, — hogy a menet alkalmával nem szabad nekik az utcán tartózkodni, — kölcsönöz valami érdekességet a jelenlétüknek.

A város képe.

A sétálók gondatlansága mellett is lázasan folynak a készülődések. Kárpitosok és díszítők végzik az utolsó munkálatokat, a későn érkezett törvényhatósági zászlókat szegik fel, — amott az utat töltik fel homokkal, a tribünön is akad tennivaló, a karszallagos rendezők sürgős megbízatással sietnek erre-arra, újonnan érkező testületeket, küldöttségeket vezetnek szállásukra.

A fő-utca végén hatalmas, emeletes diadalkapu áll, vakolt falaival, tornyaival, erkélyeivel egy valódi várkapu benyomását teszi. Százakra menő embertömeg csodálja a kassirozott kötömbököt, ugyszintén nagy néptömeg nézi a Hernádhid melletti diadalkaput, mely szintén gyönyörű alkotás. A Klobusitzky-utcai diszszáron még vasárnap délután is lázas sietséggel dolgoztak.

Ünnepi hangulat.

Vasárnap este már kifeszítették az árbócokra a kordonkötelet. A rendőrök két-két szuronyos csendőrrrel megerősítve cirkálnak s a járókelők tömegében szemfüles fővárosi detektívek vigyáznak az iderándult

zsebművészekre, hogyha netalán könnyíteni akarnának embertársaikon, nyakoncsiphessék őket.

Mindenütt elevenség, jókedv, vendéglőkben, kávéházakban vidámarcu emberek, kik csak a fizetésnél komorodnak el, — de a derus napfény, mely bearanyoz mindent, ismét mosolyt csal az ajkukra.

A pályaudvaron.

Szombat reggel óta, ezrével ontják a folytonosan érkező rendes, valamint különvonatokra az idegenek óriási tömegét. Hogy a tumultus elkerülhető legyen, Semsey igen helyesen úgy intézkedett, hogy a pályaudvarra csupán kék-sárga karszallaggal ellátott rendezőket bocsássonak be. A csendőrök, kik a kordont tartották fenn, olyan szigorúan verték a parancsot, hogy még a horvát országgyűlést váró városi törvényhatósági bizottságot elén Eder Ödön polgármesterrel, sem akarták megúrnálni a peronon. Azonban gyorsan ott termet a mindent látó Semsey s tapintatosan elintézte a kis epizód, melyből kiderült, hogy Eder nagyon erélyes tud lenni és hogy Semsey nem csak kitűnő szervező talentum, de sima diplomata is, ki a konfliktust gyorsan békére fordítja. A horvát országgyűlés tagjait Medakovic Bojdan püspök vezette. Horvát testvéreinket, kiknek legendás hősiük Zrinyi s most hódolni jöttek unokája, a nagy Rákóczi előtt a városházára szállásolták el. A horvátokat a város nevében Eder polgármester üdvözölte. Az esti gyorsvonat menetrendjében két különvonat hozott még nagy számú vendégeket.

Vasárnap éjszaka.

Idegenek sokaságától nyüzsgött az éjszaka a város. A színházat zsufolásig megtöltötte a közönség, a földszintre pótsort állítottak be, a páholyok roskadásig megteltek közönséggel, Komjáthy társulata Rákos Viktor „Rákóczi fia” című darabját adta elő. Felvonás közben a lelkes közönség elénekelt a Hymnuszt is.

Nagy-Szaláncon.

Reggel 4 óra 2 perckor robogott be a hamvakat hozó vonat a Nagyszalánci állomásra, ahol már nagy tömegben várakozott a környék népe, lobogó fákllyakkal, az abaujme gyei törvényhatósági bizottsági tagjai és a tisztikar Ferdinándy főjegyző vezetésével, a Forgács grófi család és az uradalmi tisztikar. Az állomás kárpitokkal és koszorukkal volt feldíszítve, a kivilágított környék gyönyörű látványt nyújtott. Festői szép volt a kivilágított szalánci vár. A gyászszertartást Takács Menyhért dr. jászóvári praelátus végezte, mely alkalommal megragadó szép magyar imát mondott el. A vármegye hódolatát Ferdinándy Gyula vm. főjegyző tolmácsolta költői szárnyalású beszédben. Szónoklatát így végezte:

„Jövel Drága Por hű magyarjaid közé. Dicsőséges Fejedelem! Nagy szellemed lengje át e haza földén élő minden polgár szívét! Őld ki belőlünk az egyenetlenkedés magvát, a kishitűséget, önzést, hiúság ördögét! Buzdíts! Hirdesd tanodat, mint kell a vagyont jövőt felalozni, mint kell családi s egyéni szempontokat elhallgattatni, ha a haza szent ügyéről van szó. Taníts meg minket, mint kell szeretni a hazát! A Te fenkölt szellemed legyen védő szentsége, palladiuma magyarnak, elszántan védjük s oltalmazzuk azt az Odisseus és Diomedesektől.

Jövel Nagy Fejedelem diadalmas utolsó utadra! Egy nemzet szeretete, egy ország kegyelme veszi körül ravatalodat. Terj csendes pihenésre, örök nyugalomra az édes haza földjében s amíg nemzeted nagyságáról szövőd nagy almodat, váltsa valóra e nép eszméidet!

Ugy legyen!”

Ezután tarogató szólalt meg a varban s messze hangzó hangon zengett buskuruc dalokat.

Majd Forgács László grófnő megkoszoruzta egy ezüst cserfakoszorúval a fejedelem koporsóját.

Ezután megindult a vonat. Utközben örömtűzek festettek vörösre az eget. A körültekintő falvak ablakai ki voltak világítva. Igen szép volt a mislyei plébánia, a barcai és széplaki kastélyok kivilágítása.

A hajnali órákban

már kivonult a csendőrség. A menet utján 10—10 lépésnyire egy-egy csendőrt állítottak fel a kordonok őrizetére. Még csak öt óra fele járt az idő s már gyülekezni kezdett a közönség. Az eleinten ritkás sorok mindegyre gyarapodtak. A küldöttségek zászlók alatt vonultak fel, míg Abauj-Torna vármegye népies bandériuma, a Csermely-utcan sorakozott.

A hamvak megérkezése

5 ó. 30 perckor ért a kassai állomásra a vonat, utközben felvéve Kassá város tanácsát. A Klobusiczky-utcai gyászszátor háta mögötti első sínparon állt meg a ravatalos kocsi, melyből egymásután emeltek ki a koporsókat és elhelyezték a készen álló ravatalra. A hamvakat a pályaudvaron Eder Ödön polgármester, Rakovszky Endre dr. és számos bizottsági tag várta.

A gyászszátorában.

Ólmos-szürke felhők borították az ég boltját, rá nehezt az ünnep hangulatára, a természet busongó arculata is s önkéntelenül megilletődést ébresztett a lelkekben. Hajnalban még a levegő metsző hideggel járta át az embereket, de a reggellet megennyhült az idő, teljes szélcsend állott be. A kordonon belül festői díszmagyar ruhák pompája megragadó képet nyújt. A gyászszátor felé igyekeznek a különféle küldöttségek, míg a Klobusiczky-utcan az urilovas bandérium gyülekezett. A színek tobzódása szinte elkábitja a nézőt. Ez alatt a gyászszátor lassan megtelik meghívott küldöttséggel. Hét óra után, már néhány száz meghívott vendég, a főrendiház, képviselőház, a törvényhatóságok küldöttei töltik be a sátor. A villanylámpa vakító fényt szór a közönségre, a sátor közepén gyertya sugárzó ragyogása közepett bíbor-piros katafalkon nyugszanak a drága hamvak. A fejedelem porait magába foglaló réz koporsó, nem nagyobb egy gyermek koporsójánál. Kétszáz esztendő elporlasztotta az egykori sugár termétü dalliát, haló porai eltérnek most harmadrész helyen. A katafalk felső ormán II. Rákóczi Ferenc fejedelem, fia József és Zrinyi Ilona hamvai fekszenek. Nehéz bíborbársony takarja a fejedelem koporsóját, rajta fejedelmi korona és kard. Mellette oldalt körül gróf Bercsényi Miklós és neje Csáky Krisztina grófné, Eszterházi Antal és Sibrik Miklós hamvai, nemzeti szín terítővel borítva. A katafalk körül viasz fáklyák lobognak hatalmas kandeláberekben, köztük babér és örökzöld s néhány borostyán ko-

szoru. A katafalk körül kivont karddal díszmagyaros küldöttség áll testőri szolgálatban. Kassa város törvényhatósága nyitotta meg a testőri szolgálatot, majd Zemplén vármegye s végül 8 óráig Abauj-Torna vármegye alkot díszőrséget. Nyolcz óra felé már a díszmagyarok tömege olyan nagy, hogy valóságos kőcsak erdő rezg, a sástol-lak rengetegében.

A kormány megérkezése.

Megérkezik a kormány is. Külön vonat 7 óra után robog be Kassára s közvetlenül a gyászszátor háta mögött áll meg. Elsőnek Wekerle Sándor miniszterelnök érkezik, utána Apponyi Albert gróf kultuszminiszter, Andrássy Gyula gróf belügyminiszter, Darányi Ignác földmívelésügyi miniszter, Kossuth Ferenc kereskedelemügyi miniszter, Zichy Aladár gróf a király személye körüli miniszter, Josipovich Imre horaath miniszter fekete díszmagyarban és Jekelfáussy Lajos honvédelmi miniszter tábornoki díszben. Ezenkívül Sztéryny József, Tóth János, Imling Konrád, Mezössy Béla, Bolgár Ferenc, Hadik János gróf, Günther Antal államtitkárok.

Főrendek és képviselők.

A kormánnyal egyidejűleg érkezett: Dezsöffy Aurél gróf a főrendiház és Juszt Gyula a képviselőház elnöke, Rakovszky István és Vadnay Lajos alelnökök. A főrendiház tagjai közül jelen voltak: herceg Eszterházy Miklós, Dezsöffy Aurél gróf, Széchényi Sándor gróf, Zichy Géza gróf, Almásy Imre, Hoyos Miksa gróf, Csáky Vidor gróf, Keglevich Gábor gróf, Teleky József gróf, Br. Prónay Dezső, Eszterházy Ferenc gróf, Eszterházy Miklós Mór gróf, Eszterházy Gyula gróf, Báró Baich Milán, gr. Keglevich Gyula, Nyáry Jenő báró, Rudnyánszky József báró, Nákó Sándor gróf, Friczak Gyula gróf, kath. püspök, Zelenka Pál, Mór Béla, Kossuth Lajos, Baltik Frigyes. A képviselők közül jelen voltak: Andrássy Géza gróf, Andrássy Sándor gróf, Batthány József gróf, Bakonyi Samu, Becsey Károly, Bedőházy János, Bene István dr., Bernáth Béla, Bernáth István dr., Bernáth Zoltán, Bohus Károly, Burgán Aladár, Buday Barna, Buza Barna dz., Czibur Bertalan, Csepány Géza, Dessewffy Arisztid, Faragó Antal, Fábry Károly, Fernbach József, Fogarassy Zsigmond, Fried Lajos, Hammersberg László, Haviár Dániel, Hellebronth Géza, Hilbert Károly dr., Horváth Gyula dr., Hrabovszky Guidó, Illyés Bálint, Jungenfeld Károly, Kállay Lipót, Károlyi István gróf, Kecskeméthy Ferenc, Kelemen Béla dr., Lengyel Zoltán dr., Luby Béla, Malatinszky György, Máriássy Mihály dr., Metzner Béla, Meskó László, Mihályi Péter, Nemes Bertalan, Novák Dániel, Nyegre László, Zsedényi Ede, Ovári Ferenc, Pap Zoltán dr., Pataky Dezső, Petrogelli Oszkár dr., Putnoky Mór, Raisz Aladár, Rajk Aladár, Samassa János dr., Semsey László dr., Serbán Miklós dr., Schriffert József, Steiner Ferenc, Szalai László, Szappanos István, Szemere Miklós, Szemere Huba, Szentiványi Árpád, Szokoly Tamás, Szontagh Andor, Sztáray Sándor gróf, Thaly Kálmán, Teleky Pál gróf, Tóth János, Urmány Nándor, Várady Károly, Várnay Imre, Veres József, Vécei László báró, Zichy Béla gróf, Zakariás János dr.

A küldöttségek.

A többi küldöttségek között ott volt Szendrey János honv. min. tan., dr. Némethy János Károly min. tan., Abrányi Kornél min. tan., a sajtóiroda főnöke, Baranya vármegye Koszits Kamil alispán, Bars vármegye Kazy István alispán, Szinyei Géza alispán, Békés vármegye dr. Fábry Sándor alispán, Bereg vármegye gróf Lónyay Menyhért, Beszterce Naszód dr. Körössy Bertalan, Fogaras Belle Sándor alispán, Gömör-Kishont Fáy Gyula alispán, Bornemissza László alispán, Győr vármegye Lippay Géza alispán, Goda alispán, Hajdu Veszprémy Zoltán alispán, Kovács Gyula alispán, Háromszék Elekes Béla alispán, Heves Majzik

Viktor alispán, Maros-Torda gr. Teleky Miklós, Moson Örhegyi József alispán, Nagy-Küküllő Melzer Vilmos, Nógrád Prónay Mihály alispán, Nagy Gyula alispán, Nyitra Turcsányi Ödön, Pestmegye gróf Teleky Tibor, Pozsony Gracsányi Gyula, Sáros dr. Semsey József, Szeben Trauschenfels Emil, Szepes Salamon Géza alispán, Szilágy dr. Kraiszler György alispán, Szolnok Doboka Maléter Zoltán, Temes Ivanovics Sándor alispán, Tolna Döry Pál alispán, Torda-Arányos br. Bethlen Bálint alispán, Torontál Botka Béla alispán, Jánkó Agost alispán, Trencsén Smialovszky Valér alispán, Turóc Justh Ferenc alispán, Beniczky Kálmán alispán, Udvarhely Ugron Akos alispán, Budapest főváros Fülepp Kálmán főpolgármester, Debrecen város Kovács József polgármester, Győr város Angyal Armánd főkapitány, Hódmezővásárhely Juhász Mihály polgármester, Kecskemét város Bagi László polgármester, Kolozsvár gróf Bánffy Miklós alispán, Komárom Domány János polgármester, Marosvásárhely dr. Bernády György polgármester, Nagyvárad, Pancsova Zakó Milán alispán, Pécs Erreth János alispán, Pozsony Broly Tivadar polgármester, Selmec és Belabánya Altmann Imre tanácsos vezetésével képviseltette magát.

A bujdosók rokonsága.

A küldöttségek már elfoglalták helyeiket, mikor megérkezett hosszú sorokban a papság, élén a pontifikáló főpappal, Fischer Colbric Agost dr. kassai püspökkel, aki gyászruhába öltözött. Utána a segédkező papság, majd violaszín körgallérral a szent-szék, fehér karingben a világi és szerzetes papok, a görögkatolikus papság, mindannyi kezében viaszfáklya. 8 óra 10 perckor kezdődik a szertartás. A kormány tagjai a katafalk baloldalán foglalnak helyett, elől a miniszterelnök, oldalaán a képviselőház és a főrendiház elnökeivel. A hamvak és a szónoki emelvény körül foglaltak helyett a visszahozott bujdosók leszármazottai, akik valamely ágon rokonai a bujdosóknak. Ott volt Erdődy Gyula gróf, gróf Eszterházy Marcell, herceg Eszterházy Miklós, Sibrik Kálmán, gróf Széchényi Sándor, Bertalan Antal, Ernő, Reitöri Fülöp, Volkenstein Osvald, Ambrózy István rokonok, ezenkívül a bujdosóknak gróf Zichy Károly is, Csáky Vidor gróf, Sibrik Kálmán és Sándor. Erdek, hogy ezek a családok Rákóczi nővérenek, Juliának révén leszármazói a fejedelemnek s egyuttal a Thököly család leszármazói is.

A beszentelés.

8 óra 10 perckor kezdődik az egyházi szertartás. A papság énekelni kezdi a Circum de derunt meghatóan bus gyászéneket s háromszáz ajkról száll a könyörgő, siró, bus hang, betölti a gyászcsarnokot, kiárad az utcára, viszi a szellő keresztül a hullámzó néptengeren át. Megilletődéssel hallgatják a gyászdalt, akik jelen vannak, a gyászdal beszáll a szívekbe s könyveket sajtol a szempillákra. A tönjénfűst vékony párázatba borítja a katafalkot, majd latin ima után Fischer-Colbric beszenteli a hamvakat. Ezután a kassai dalárda énekel gyászkardalt.

Thaly Kálmán beszéde.

Ezután a figyelem a szónoki emelvény felé fordul, hol az ősz kurucz Thaly Kálmán mond ünnepi beszédet. Így kezdi:

Néhai édes jó urunk, felséges fejedelmünk, dicsőségében halhatatlan II. Rákóczi Ferenc! Tehát itt vagy, édes hazánk földjén, a melyért a te nemes önzéstelenségében annyit áldoztál, mint ezredév óta senki. Itt vagy édes hazád földjén és itt vagy, kedves Kassa, kuruc városodnak a területén.

Most épen kétszáz esztendeje, 1706-ban, épen október hónapjában történt, hogy a fejedelem itt, az ellenség visszaverése után az összelövedőzt városba vonult be. A nép dala megírta: A dühös Rabutin Kassa városát sűrűn löveté, Forgács bástyáját, Uram segits!

Az Ur segített. A nagylelkű fejedelem sietett Esztergom alól kedves Kassa városának felmentésére hadaival, a melyek érkezének hírére Rabutin eltakarodott és Rákóczi a nemes, a nagy Rákóczi írja emlékiratában: Az összelövdözött városba bejöttem, hogy megköszönjem a polgárságnak a hősiesség magatartást, a melylyel a török bástyára a helyőrséggel együtt kiállva, három ostromot vert vissza hősiességgel és megköszönöm a város magatartását az öreg Radicsnak, a főkapitánynak, a ki valaha dicsőséges édes anyám, Zrínyi Ilona alatt Munkácsen vezényelt és engemet, mint gyermeket a karjaiban hordott.

Ilyen volt Rákóczi fejedelem: csupa nemesség, csupa szív, csupa érzelem. Kassa városát rendkívül szerette, országos gondjai között is ennek felvirágoztatására, erősítésére nagyon sokat fordított. Itt neveltette az ifjúságot, az előkelő családok ifjait, a magyar nemes ifjak konviktusában a katólikusokat, a protestánsokat a Rákócziak kedves főiskolájában, Sárospatakon. Ezen főiskolák tanáraival, a tudós Telekessy püspökkel, az ő kedves püspökével. A kit püspök apámnak nevezett, gyakran vitatkozott tudományos kérdések felett. A nemes ifjúság szellemi táplálékának irányításában ő maga is részt vett, talált időt erre a harci zajok közepette is, mert ő a jövőnek dolgozott. A magyar nemzet akkor el volt maradva, országunk a hosszas török háború miatt elnéptelenedve, elpusztulva, iskoláink sok helyütt bezárva: ezen akart ő segíteni. De nemcsak a kassai nemes ifjak konviktusával, nem csak a sárospataki főiskolával neveltette: ő maga is nevelte az ifjúságot. Nemes érzelemtől indítva, az isteni gondviselés lovagrendet felállította, az ország legelőkelőbb családjainak fiait maga mellé vévén, a saját felügyelete alatt oktatta minden vitézi és keresztény erényekben. Az isteni tiszteletre is velük ment abba a felséges dombra, a hova holt tetemét szállítjuk, Magyarország legszebb, legremekesebb épülete, a melyet az 1706-iki ostromlás annak idején igen megrongált és a melyet ő állíttatott helyre. Oda kísérték nemes ifjai ezt a nagy embert és példáját követve, valódi, igaz mély áhítatossággal imádkoztak az Istenhez, fejedelmükkel együtt a magyar fegyverek diadalmáért. Zászlóit is Rákóczi legtöbbször ezen felséges dombon szenteltette fel, Telekessy püspök által és a nemes ifjak társaságával lovagársait itt lépette be és kenette fel ezen szent falak között.

Kassa városában sokat időzött ő később is. Tudjuk történelmileg, nem akarom azt bővebben fejtegetni, hogy mikor hatalmas tetőpontján állott, a bécsi udvarral Nagybritánia és Holland közvetítésével hosszús alkudozások folytak, amelyek, hogy sikerre nem vezettek, nem Rákóczinak békére való talán nemhajlandóságán multak, hanem az akkori bécsi udvar minisztereinek kapzsiságán, akik a törvénytelen időkben jogtalanul elfoglalt vagy lefoglalt jószágokat félték, hogy a törvények helyreállván, vissza kell majd adniok. Megvannak ezek irva törvényeinkben, különösen az angol és hollandi közvetítők jelentéseiben, akik, bár országuk Ausztriával szövetségi viszonyban állott, mégis, meggyőződve a magyar ügy igazságáról, barátjává lettek németünknek. Az ő emlékirataikra gondolok s csak azt jegyzem meg meg, hogy a jó szerencse napjaiban, mikor a lengyel koronát Péter cár és maguk a lengyelek szabadválasztás utján kétszer kínálták fel Rákóczinak, dicső ősenek, nagybátyjának, Báthory Istvánnak koronáját, mikor József császár, aki személyileg jóindulattal viseltetett iránta, nagy, kecses ajánlatokkal igyekezett őt békére bírni, de olyan békére, amely a konföderációra letett hűségükjével ellenkezett, a fejedelem megmondotta, hogy a lengyel koronát bár nagy tisztesség volna neki, nem fogadja el, mert jól tudja, hogy amint Magyarországból ő a lábát kiteszi, a vezérek egymásközt összevesznek és egyenként könnyebben elbánnak velük és azonnal elkövetkezik a parciális, de nem nemzeti béke-

kötés és az országnak leigázása. Hratislav grófnak, a császár kancellárjának. akit, nővérével, Aspermont Juliával, akit annyira szeretett és kedves feleségével együtt küldött a bécsi udvar hozzá, hogy megpuhítsák, megmondotta, hogy azok feltételek, amelyeket József császár neki kínált, százszorta előnyösebbek, mint a választás alá eső erdélyi fejedelemség, előnyösebbek neki és családjának. Természetesen akkor Bécsben fogva tartott fiait is szabadon bocsáttatták volna. „Ugy de én — ugymond a nagy fejedelem — nem családom emeléséért, hanem édes hazámnak sarkaiból kiforgatott alkotmányának helyreállítására fogtam fegyvert. A szécsényi országgyűlésen, mint a konföderáció vezére, letett eskümet soha meg nem szegem, meg nem szeghetem, országom függetlenségének teljes kivívásáig nem nyugodhatom!” Hratislav gróf erre melankólikus hangulatba esvén, azt mondotta: Fenséged bizonyára Franciaország biztatásában bizik. Nem is képzelte, hogy lehet ember, aki csak az eskü szentségére indul, nem pedig holmi biztatásra. Vigyázzon Fenséged — mondotta — mert Fenséged is Franciaországban, ebben az elbukott fejedelmek menházában fog egykor meghalni.

Rákóczi rögtön készségeen felelt rá: Meglehet, hogy sokkal rosszabb lesz, meg lehet, hogy bujdosásba megyek, nyomorúságba jutok. Engemet ez azért nem tart vissza, eskümet meg fogom tartani, vagy édes hazám alkotmányát, függetlenségét teljesen kivívom. Semminemű családom fényét s magam érdekét tekintő ajánlatokat én el nem fogadhatok.

Tények ezek, t. hallgatóság s e nagy ember lelki fenkölttségének magasztos jelei. Nem csak a magyarok történelmében, az összes népek történetében hiába keresünk alakot, a ki az önzéstelenségben annyira ment volna, s oly tiszta, oly magasztos fel-fogásu lett volna, mint a mi Rákóczi Ferenc fejedelmünk, a kire büszkék lehetünk, büszkék vagyunk is immár mindnyájan, kivált, mióta az elferdített, irányatos történet írói, az aulikus történetírók által neki szánt befeketések le vannak mosva az ő ragyogó fényben tündöklő szobráról.

Ennek a nagy embernek az emlékezetét természetesen nem felejtette el Magyarország. Mikor következtek a bus, a sötét idők, mikor különösen nem az ellenség ereje, hanem az országunkat azon időben pusztító fekete halál, a pestis ütött ki, s a háborut voltaképpen ez tette tönkre.

Majd vázolta Thaly Kálmán a pestis miatt a táborban kiűtött bomlást, a szalánci konferenciát, mely után Rákóczi amnesztiát kért nemzete számára. Mikor azonban választ nem kapott, Beresényi Miklóst Oroszországba küldte, hogy Péter cártól segítséget kerjen.

1711. február 31-én, nagy havas időben ment ki a szegény fejedelem az ő kedves munkácsi várából. Ugy ment ki, hogy talán orosz segítséggel jön vissza, de nem jött vissza élve, nem jöhetett vissza soha sem, úgy alakultak a viszonyok. Idehaza is természetesen megtette magát az alatt az árulás.

Majd így folytatta Thaly:

Csak most jött vissza, százkilencvenöt esztendő után. Es kik bujdosnak vele a leg-hívebben? Azok az ifjak, a kiket itt Kassán, Patakon neveltetett, a nemes testőrség ifjai, az ország előkelő családjainak virágai: mindazok, a kik személyes környezetében éltek vataha Rákóczinak, mindazok a Rákóczi szeretetének bűvös varázsa alá estek. Ez a szent életű, igaz hazafi, ez a kedves, nyájas modoru ember akkor befolyást birt egész környezetére gyakorolni, hogy mindenki, a kivel huzamosabban érintkezett, a Rákóczi-szeretet rabjává lón, bűvös erővel volt kötve az ő, nemes melegséget kiárasztó egyéniségéhez. Nem csak Mikes Kelemen volt az, a ki egyedül bolyongott a Marmara-tenger partján. Százai voltak a Mikes Kelemenek. Nem említem itt a legnagyobbakat, egy Beresényi Miklós grótot, egy Esterházy Antalt, egy Forgács Simont, egy

Vay Ádámot stb., ezeket a nagy, történelmi szereplőket, hanem említem azokat az ifjakat, a kiket ő nevelt: egy gróf Beresényi Lászlót, egy báró Zay Zsigmondot, Mikes Kelemen, Kisfaludy Boldizsárt, Ilosvay Jánost, Máriássy Ádámot és egy csomó mást. Végül lelkes szavakkal beszédét így folytatja:

Tanuja voltam, a ki őt — a képviselőháznak soha el nem felejthető megítéltől megbízásából — haza hozni segített, a ki Kisázsia partjairól, Rodostó és Konstantinápoly partjairól hozom gondosan, kegyelettel, mindent elmálháza, fejedelemhez illő módon való eltemetésre, tanuja voltam az ország határáról kezdve, Orsovától kezdve idáig: Rákóczi és bujdosó társai hamvainak útja hazafelé diadalut volt. (Elénk éljenés.) A magyar nemzet kimutatta háláját a nagyok iránt és ezeknek a nagyoknak az emlékezete soha sem fog kivészni ebből a magyar nemzetből. Es most, azt hiszem, egész Európa tisztelettel fog meghajolni a magyar nemzetnek ezen dicső, kegyeletes cselekvése előtt.

Thaly Kálmán beszéde, melyet csak hézagosan közölhetünk, felölelte az egész Rákóczi kortörténetet. A hallgatóságban mély hatást keltett, mintha próféta volna, ki meg-eleveníti mult idők gyönyörű emlékét, úgy hatott ez a beszéd.

A beszéd után a kassai dalárda rázendített a szózatra s tüzes magyar dalt együtt énekelte vele a kegyeletnek hódoló közönség.

A diszmenet.

Kilenc órakor mozsárdörgés jelezte, hogy a menet megindul. Az összes harangok zúgtak, a nép morajlásába belevegyült ezernyelvük messze elható szava. Az ünnep láza kipirosította az arcokat, a mint kibontakozott a fútcái diadalkapunál a menet megragadóan szép, tarka képe.

Hadik János gróf államtitkár a menet lovas kapitánya magasra emelt buzogánnyal megadta a jelet az indulásra. Fekete diszmagyar köntösbe öltözött, mely azonban roskadozott az arany ékszerek pompájától. Hóféhér nemes arabménen ült, melyet két csatlós vezetett. Utána négy kékméntés, vörös zsinóros cimerezésű harsónás halad, kuruc motívumokból lovas indulót kürtöl.

Követi ezt Abauj-Torna vármegye 300 tagu népies lovasbandériuma, melyet gróf Zichy Károly vezet, feltűnést keltő gyönyörű diszmagyar ruhában, szép lovon. Utána Torna-megye ősi zászlaját Bárczay Zoltán viszi. A három századra osztott népies bandérium egy-egy századát gróf Pálffy László, Bárczay Ferenc és Horváth Elemér vezeti. Mindannyi diszmagyarban, lovaikon pazar szerszám, aranyosveretű nyereg és kantár. A bandérium tagjai két inget és gatyát, piros mellényt, fekete kalpagot piros szallagdiszszel viselnek, valamennyi kezében vörösnyelű rézfokos. Abauj-megyei bandériumát bezárja a meczzenzéfiek 21 tagu lovas csapata, rókaprémés kucsmában és kacagánnyal.

A gyalog bandériumok.

Ezt követték a gyalog bandériumok. Elöl Abauj-Torna vármegye 60, Bereg megye 60, Borsod 40, Gömör Kishont 24 tagu küldöttsége saját népviseletükben, a vármegye színeit viselő válszalaggal és zászlók alatt. Heves vármegye 40 tagu küldöttségében nagy hatást keltett a besenyő teleki küldöttség, ezüst sujtásos zekével. Ezek a Bessenyei Zsigmond kuruc ivadécai. A Mármarosi küldöttség is nagyon tarka volt. Bárany ködmönös, daróc ruhás ruthének, valamikor Rákóczi hűségese katonái. A Sáros megyei nép küldöttségében a zboróiak, Rákóczi hajdani vára, fenyőből font koszorut hoztak magukkal a fejedelem koporsójára. Külön küldöttséget küldött Nagysáros község, mint egykori Rákóczi jobbágy nép. Hasonlóan Nógrád és Szabolcs, Szatmár, Ugocsa, Ungvármegyék küldöttsége is zászló alatt, vármegyei színeket viselő karszallaggal. Szepesvármegye küldöttségében érdekes volt a gölnicbányai bányászok csapata.

Fekete bányászlámpával, kurta csákánnyal vonultak a menetben. Zemplén vármegye, mint rendesen most is brilliózott. 90 tagú népies küldöttségét két tárogató, egy dobos s kürtös vezette be, után Bernáth Aladár kivont karddal vezette a bandériumot, melyben a vármegye zászlaját *Isépy* Zoltán vitte. A vezető és zászlótartó ékes díszmagyarban, a zenészek kuruc köntösben, a küldöttség tagjai saját népviseletükben.

A menet színpompája egyre jobban tarkálott. Annyi színt, ragyogást, festőséget, még soha se látott Kassa. Nincs nemzet, mely ünnepi díszben velünk vetekedni tudna. A színek bája, sokasága, raffinált izlés, tarkaság, nemes pompa vegyült egymással össze dus panorámában.

Az uri bandérium.

A magyar pompaszeretet az uri bandérium csillogó szépségében nyilvánult. A gyalogbandérium után a kassai, nagyvárad, debreceni, sárospataki, selmecbányai főiskolák ifjusága — a nemzet virága következett. Zászlók alatt vonultak fel, a debreceniek között kuruc időbéli tógátus jelmezben néhány diák, míg a selmecbányaiak egyenruhában, kivont karddal lépdeltek. Ezt követte a kassai egyletek csoportja zászlóik alatt. Gyönyörű látvány. Hullámzó zászlóerdő végig a több kilométernyi uton. A színek vegyüléke, tömege, mintha összeolvadt volna zászlóárbcok lobogó díszével s egy csodás kaleidoszkop benyomását tette.

Az egyletek küldöttsége után jött az operaház kürtös zenekara, mely bús kuruc dalokat játszott.

Utána a temetési kornetát *Szentlélek* Gyula h. polgármester vitte, oldalán *Kriebel* Edgár főjegyző és *Varga* László tanácsossal. A temetési kornéta fekete lobogóján arany lángnyelvek, másik oldalán a boldogságos Szűz képe.

Majd pánccal öltözött lovas jött kezében buzgánnyal, lovát két csatlós vezette. Utána Rákóczi korabeli apród piros bársonypárnán aranyozott tollas sisakot vitt. Oldalán két pánccal apród. A következő apród egy lefelé fordított hegyű pallost vitt, egy másik pedig lovasi sarkantyút és vezéri botot, utána egy apród a spanyol aranygyapjas rendet vitte párnán. Az összes apródot két-két testőr kísérte.

Ez után poroszkált két testőrtől vezetve a fekete mén, a ménterítője fekete bársony, Rákóczi címerével.

Ezt követte a menet legfestőibb része, az uri lovas bandérium. Megnyitotta a lovascsapatot gróf Forgách István pazar díszruhában, kincseket érő lovasszerszámmal, gyönyörű paripán. Lovát két csatlós vezette. Utána gróf Vay Ádám az ország zászlaját vitte, melynek kopjáján fekete gyászfátyol lengett. Oldalán két angyalarcu gyermeke — fia: Ádám és Rezső grófok.

Első a sorban Abauj-Torna megye 20 tagú bandériuma. Egyik lovas vetélkedik díszben a mással. Majd Borsodvármegye bandériumát vezette Melczér Géza. 35 lovas a Bercsényi huszárok kosztümében, eredeti Rákóczi zászlóval. Ezt követi Gömör 16 tagú csapata. Putnokyi viszi az eredeti Rákóczi zászlót, majd Fejérmegye 4 taggal, Sárosvármegye 40 taggal, Szatmár 12 taggal, Ungvármegye 3 taggal következik a lovascsapatban. Nagyszerű a szabolcsi bandérium. Elöl kis fehér poni lovon egy babarucu szösze gyermek, az alig 8 éves Vay Lászlócska, Vay Gábor főispán fia, utána délceg daliák, ragyogó díszben összesen 11-en. Impozáns a Zempléni bandérium 46 taggal. Elöl a vármegye címerébe öltözött lovas fehér prém kucsmával, utána tarkán díszben a banderisták.

Majd a 100 tagú kassai dalárda következett.

A menet akkor már mintegy 2 kilométer hosszúságra nyúlt. A tündöklő színekben dus sokaság már bekanyarodott a menet a dóm mögött, mikor a diadalív alatt áthaladt a szent hamvakat szállító diszkocsi. Mély megilletődöttség fogja el a lelkeket. Az emberek leveszik a kalapot, hajadon fővel, el-

fogódva a meghatottságtól, köszönti némán, tüzes szemekkel a visszatérő fejedelmet.

A gyászkocsi.

A papság óriási számban volt a menetben képviselve. A díszsátorban be sem fértek. Fehér karing, biborszínű köntös, fekete talárok váltakoztak.

Két lámpavívó lovas után haladt a gyönyörű arany diszkocsi, a fejedelem és anyja vöröskék koporsóival s a József herceg sárga ciprusládájával. Hat fehér ló vonta a hintót, fejükön piroskék tollbokrétával. Csatlósok vezették a lovakat, a nyeregben is három lovas ült. A koporsó arany lángnyelvekkel himzett biborszínű terítővel volt letakarva, közepén a Rákóczi s Zrínyi címerrel. Oldalán Abauj-Torna, Sáros, Zemplén, Borsod, Beregvármegyék alispánjai s Kassa polgármestere haladtak. Heves, Szabolcs, Ung és Szatmár alispánjai kísérték kétoldalt a kocsit.

Két lámpás lovas után, a Rákóczi Julia leszármazói haladtak.

A második fekete kocsin három koporsó volt, Bercsényi gróf és neje Csáky Krisztina, gróf Esterházy és Sibrik Miklós koporsói vörös rézből, nemzeti színű címeres terítővel leborítva. E halottas kocsi mellett a szeptesi, nógrádi alispán, Szatmárnémet polgármestere, az abauji, zempléni és szeptesi főjegyzők, a gömöri, mármárosi, ugocsi alispánok, sárosi, borsodi és gömöri főjegyzők haladtak.

Ezután a család leszármazói és a rokonsaládok tagjai.

Wekerle impozáns alakja körül festői díszruhákban haladtak a főrendek és ministerek, — Polónyi kivételével — a képviselőház elnöke, képviselők, állami főméltóságok, hatóságok és intézetek fejei.

A református, evangélikus és izraelita felekezetek küldöttségei, a törvényhatóságok deputációi és egy szakasz lovas csendőr rekesztették be a menetet.

Egy jó félóraig tartott az elvonulás.

A dómban.

A gyászrekviem fél 11 órakor kezdődött. A hamvakat díszes katafalkra helyezték, mely körül a kormány, főméltóságok az országgyűlés tagjai foglaltak helyet. A rekviemet Fischer püspök tartotta, a khorus pedig Cherubini fenséges gyászdalát énekelte. Ez alatt a templom előtt folytonosan csegett a kis regéci harang. Ez bucsuztatta a bujdosásba indult fejedelmet, ez fogadta, köszöntötte, a hazáját visszanyert fejedelmet.

A vármegveház nagytermében.

Pontban 12 órakor nyitotta meg Rakovszky Endre főispán a diszközgyűlést. A vármegveház nagyterme zsúfolásig megtelt díszruhás urakkal, papokkal, a karzaton színes öltözékű urinők helyezkedtek el. A kormány tagjainak és az őket követő képviselőknek megjelenésekor lelkes éljenzésben tört ki a közönség. Rakovszky főispán üdvözölte a megjelenteket és átadta a szót Szalay László országgyűlési képviselőnek, ki hosszú, szép beszédben vázolta Rákóczi abaujme gyei szereplését és hangoztatta, hogy az ő szellemét kell e megyének ápolni, fejleszteni. Ezután leleplezte Rákóczi olajfestésű hatalmas képét, mely Lengyel-Reinfuss Ede kassai festőművész sikerült alkotása s a fejedelmet álló alakban, életnagyságban ábrázolja. A lepel lehullásakor az egész közönség felállt és percekig éljenzett a nagy fejedelem alakja előtt.

Takács Menyhért dr. indítványára a közgyűlés elhatározta, hogy a főispán és Szalay László beszédét kinyomatja és megküldi a kormányoknak, az összes törvényhatóságoknak és a bizottsági tagok mind-egyikének.

Ezután a nagy közönség emelkedett hangulatban oszlott szét.

A főuri vendégek este 6 órakor részint Semsey László, részint Szalay László házában tartandó ebédekhez hivatalosak.

Az utcákon a templomi szertartás és diszközgyűlés befejeztével óriási tömeg hömpölygött. Az erős csendőri kordon kitűnően felelt meg rendeltetésének, mert gátat vetett a tolongásnak és elejét vette

minden rendzavaró csoportosulásnak. Mikor a Dóm kiürült, csapatostul özönlöttek a küldöttségek az északi kapuhoz, hogy megkoszorúzzák a szent hamvakat.

Sorra vonultak fel a testületek és helyezték el koszorúikat a ravatalon. A vidéki küldöttségek tagjai meghatottan néztek fel a biboros, díszes ravatalra. Sok atyafi szemében könny ült, mikor megmutatták nekik Rákóczi koporsóját.

A sárosvármegyei hölgyek hatalmas érckoszorút helyeztek Zrínyi Ilona koporsójára. A város közönsége szakadatlanul özönlök be az északi kapun s körüljárva a katafalkot, meghatottan távozik mindenki a déli kijáraton. A példás rend lehetővé tette még a nőknek is, hogy kényelmesen és zavartalanul róhassák le kegyeletüket a hamvak előtt.

A kriptá nem felel meg.

A templomi gyászszeretést után a kormány tagjai megtekintették a kriptát és egyhangulag abbeli véleményüknek adtak kifejezést, hogy a hely nem méltó és nem alkalmas a hamvak állandó befogadására.

Igy hát valószínű, hogy újlag el fogják helyezni impozánsabb, megfelelőbb helyre.

Eredeti dolog, hogy a vidéki küldöttek legnagyobb része Kossuthra volt kíváncsi. Mindenki őt akarta látni. Kossuth a klub-sitzky-utcai gyászszeretést után kocsin a Dómhoz hajtatott, mert nehezebb esett volna a hosszú kocsit gyalog megtennie. A Dóm nyugati kapuja előtt ült le egy székre, körülötte állottak Hadik János gróf, Károlyi István gróf és számosan az előkelőségek közül. Az arra haladó bandériumok felismerték Kossuthot és meghajtották előtte a zászlókat, a paraszbandériumok kalaplevéve haladtak el előtte.

Erdekes volt a vonatnál Károlyi István gróf esete. A vasuti kocsikból kiszálló díszruhás urak között a folyosón izgatottan szaladgált erős pongyolában a gróf. Díszruhás podgyásza elkallódott s így kénytelen volt utiruháját felöltöni. Így is jelent meg a Dómban. Kockás utöltönyben, fején kis utazósapkával. A közönség csodálkozva nézte a díszruhák közül kirívó öltözetet.

A Rákóczi-kriptá díszítése nagyon tetszett a közönségnek. Díszítése Billitz Viktor kassai kárpitos ügyességét dicséri.

Színház, művészet.

— **Rákóci fia.** (Rákósi Viktor 4 felvonásos színműve, első előadása Kassán október 27-én.) Azt mondják, hogy alkalmi darab. A Rákóci ünnepségek hangulatát kellene tehát emelnie, a nagy fejedelem iránti lelkesedést fokoznia, erősítenie a fényt, mely besugározza a legnagyobb szabadsághős emléket. Azt teszi-e vajjon? — Nem! — A nagy fejedelem ünnepléséhez semmi köze a diadalmas örömben, mellyel Rákóci emlékének hódol a nemzet, fájdalmas, komor akkordokat vegyít, az apa nagysága mellé oda állítja a fiut a maga törpeségében, a hős alakja mellé egy pipogya torzembert, akinek gyengesége és tehetetlensége annál szembe- szökőbb, mert egy oly hatalmas teherrel, oly súlyos feladattal kell megbirkóznia, amelyhez még az is átlag ember ereje is túl kevés. Egy kétségbeesett, vérig kintott nemzet várja a megszabadító messiást és a Rákóci név varázsa e tehetetlen, nyomorított lelkű ember elé hozza az elhagyottakat. Egy magyar leány felébreszti benne a tetterőt, mely azonban hiú képzelgés csupán, mert a szerelem az ő erejét magának foglalja le és nem ösztönzi nagy cselekedetekre. Ez a balsikerű család megöli a hőselkű leányt, aki becsülete árán szerelmével akarta megváltani hazája boldogságát. De halála magával rántja Rákóci Józsefet is. Hogy bűt felejtse el csak az eszmének élhessen bűvös italt iszik, melyet ármányos kezek kotyvasztanak neki. Meghal — „de az eszme örökké él” — mondja Jávoroka és legördül a függöny.

Az előadás igen jó volt. A szereplőkről bővebben még szólunk. (—*der.*)